

I

Video si kuću koju sam načinio od povetarca i šumske prašine, video si domaće životinje, upoznao moje prijatelje.

I sada ti nije ostalo ništa do da me neprekidno poričeš.

II

Mašta noći, prvi dah, njihova krila u plamenu. Umreti srećan, srećna, srećni.

III

Bejasmo izmislili jednu godinu prisvajajući njene plodove i njenu zemlju. Ona nas je hranila svojim organima krhkim poljupcima i letnjom svežinom.

Išli smo smejući se (radosno očekivanje nakon oluje), pružajući ruke, tanke prste i dah prema onome što je trebalo da bude naš život.

IV

Dodirnuši nervoznim poljupcem jednu ruku koja se trza da bi poletela ruža utiskuje miris u njenu kožu i ja koji dolazim osmehujem se i volim.

V

Mali, najmanji deo reči srećno nađenih: između dva poljupca život koji nam je ostavljen.

Bubice zatvorene u svojim lampama,

ALEKSANDAR RISTOVIĆ

rastojanja

krila raširena nad preplašenim licem.

Knjiga koju otvaram, sto za koji sedam, postelja koju posmatraš, telo koje dodiruješ uzanim prstima, svojom okrutnom veselošću.

VI

Na tvoje lepom telu, na odveć sitnim članicama svetlost jednog cveta treperi kao usamljena reč.

Škola za dečake, njihove pse i poznanike ispunjena tajanstvom reči i koraka koji odjekuju.

VII

Moja misao se neprekidno vraća onima koji bejahu srećni jer su živeli. Mišići, tanke opruge svetlosti, sunca, tečnost koja treperi u lobanji. Jedna ruka polaže pravo na drugu, jedno telo uzima drugo (ona se uzimaju). Ostaje mi da vam se pridružim menjajući kratkotrajne cvetove, dodirujući vas.

ZIVOJIN TURINSKI

zapis

10-74736135

ALEKSANDAR TIŠMA situacije

10-74736391

prva

Odrasti, a zatim udati se i rađati decu u jednoj istoj kući — nije li to neobično? Pogotovo ako je kuća porodična, okamenjena u okvirima svojih standardnih prostora, čiju stalnost kao da samo podcrtava uski pojas bašte. Ovdje se sa vremenom menja samo raspored. Nekad su prednje dve sobe zauzimali otac i mati, a stražnju, dvorišnu, deca, to jest junakinje ove povesti i njena sestra. Posle, kada se junakinja udala, dobila je za stanovanje jednu, a kada je rodila prvo dete, i drugu uličnu sobu; dok su se njeni stari, postivši svet završen, preseleli u završnu, dvorišnu sobu.

Na taj način junakinja — tako je nazivamo uslovno, u nedostatku zgodnije oznake — može da se oseća kao neko novo izdanje svoje majke, na koju uostalom upadljivo liči. Obe su koščate, jake, više četvrtaste nego oble, s licima isturenih jagodica nad kojima su uzane oči plave, mirne. Postoji, razume se, razlika u godinama, i još u tome da je mati bila majstorica — žena stolara —, dok se junakinja, shodno usponu porodice i opštem pravcu razvoja našeg društva, udala za činovnika: nosi se savremeno i nedeljom lakira nokte. Lepo izgleda kada se iz jutra vraća sa pijace, onako snažna, zdrava, jedva i nagunja pod teretom prepane korpe, neoznojena, u sveže opranoj i ispeglanoj haljini od jednobojnog platna, sa svojim mirnim očima koje pribirano gledaju u ljude i stvari.

Onda ipak: obična? Ali te oči gledaju u uvek iste ljude i uvek iste stvari!

Junakinja živi u tihoj, periferijskoj ulici gde su i ostale kuće gotovo sve porodične, pa su promene na njima i u njima tako spore, postepene, da mogu izgledati neprimetne ili, još pre, rasplinute, kao na granici stvarnosti i sna. Junakinja recimo korača ulicom, sa svojom uredno napunjenom korpom, i pozdravlja jednu ženu koja pred kapijom svoje kuće nagleda sinčića što se igra na travnjaku. Junakinja ima u svesti sve koordinate svoje su-

setke — koordinatne društvene, starosne itd. —, no zar joj se neće ponekad desiti da njeno lice projicira na mališana u travi ili da na njenom mestu u kaplji zamisli drugu ženu koja je nekad davno, davno, sa tog istog mesta u istom stavu zabrinutosti nadgledala svoje dete? Junakinja će ući u svoju kuću, u one dve ulične sobe koje su sad njene, s njenim stvarima, s tragovima njenog truda; no neće li je ponekad, ako zastane na pragu sama, iz obrisa, iz odnosa svetlosti i senki, koji su neizmenjeni, zapahnuti nekadašnje tajanstvo roditeljskih soba? I obratno, ako posle toga pogleda u dvorište i vidi dvoju majku u širokoj tamnoj haljini, s proseedom pundom, pognutu pred kokošnjem oko koga se vija unučić — neće li u toj prilici nazreti buduću sebe? Doduše, ona, savremenija žena, ne misli ni u starosti gajiti plićice; kao što joj ni muž ne misli majstorisati pod strehom, gde sad svoje alate drži i ponekad koristi kostoboljni stari stolar. Njih dvoje će biti državni penzioneri, možda će moći da plaćaju i neku ispmoć, a muž će se zadovoljno predati svojoj jedinoj pravoj strasti — skupljanju maraka. No, ipak, kakav će utisak imati o njima neko ako ih bude gledao neprimice, kao što ona sada gleda — svoje stari?

Smerni položaj junakinje bez sumnje omogućuje slična nespokojstva; samo je pitanje da li se ona određuju u neku želju? Za ovo postoji malo podstreka u njenom svetu. Postoji, naprotiv, primer crne ovice, mlade sestre, čijem sagrešenju junakinja može zahvaliti što je bez takmaca preuzela kućni presto. Mlada sestra udala se naime pre junakinje, još iz školske klupe, protiv volje roditelja, za isto tako premladog, nesvršenog dentistu. Da bi mladić došao do nameštenja, morali su odseliti u Kosmet, u neki poludivlji gradić bez zubara. Mladić je nameravao da naknadno diplomira, ali utom su dobili dete, pa su dobili drugo, pa treće dete, i on se zanemario. Trpe ga još po malim mestima gde nema — i dokle nema — kvalifikovanijeg stručnjaka, a zatim ga otpuštaju i on mora dalje, u sve manja i gora mesta. U poslednje vreme čuje se da je počeo piti i zlostavljati ženu, pa ga ona napušta, saživljuje se sa drugim ljudima, a onda mu se vraća, jer ne mogu jedno bez drugog.

Jeziivo je zamisliti, iz mirne stare porodične kuće, to potucanje po zagušljivim palankama, tu nemaštinu, padove, prevare, s nezbrinutim decom kao prekorom pretinjom za petama. Junakinja, ako je u stanju da uperi svoje mirne plave oči dalje od neposredno vidljivog, može ponekad, kroz tu jezu, da se dovede do nekog neodređenog, čežljivog nemira, što zamenjuje želju onima koji za njom nemaju prave potrebe.

druga

Iz gimnazijske profesure vinuo se dosta rano i naglo do univerzitetske; ali je isto tako naglo pao, učinivši nepropisni politički prestup. Morao je podneti ostavku. U ranim pedesetim, za naučnike često najplodnijim godinama, postao je, eto, penzioner; a nekako u isto vreme umro mu je sin jedinac, maturant, u koga je, kako se to kaže, polagao velike nade. Sa romantičnim porivom, koji ponekad leži u osnovi njegovog poziva, podigao je na groblju upadljivo lep, skup spomenik, od honorara za knjigu koja je imala da mu bude, verovatno, poslednja.

Sada živi demonstrativno povučeno, u lepšem delu godine čak izvan grada, u malom letnjakovcu, sa zidanom, nekada, za okvir porodične sreće, koja više ne postoji. Postoje samo zidovi i tavanice koji gube lepi i boju, baštica koja tope u korov, nameštaj koji bubri i puca od vlage i zime, petrolejka koja rda i čada, jer se ovdje ništa temeljno ne obnavlja. Nama zašto. Ovo je pribežište, gde se kruti vreme, kao i stan u gradu, kuda se profesor pre-

seljava kad jesen već nesnosno zahlađa. Odvlači tamo svoji ranac rublja s mirisom robinzonskog znojva, među čuljive knjige, koje više ne čita. Čita samo novine; ali to nestripljivo, mada u preskoku — kada koje dobije — i gurkajući ih pred sobom u hrpe, kao gladan bolesnik hranu, tražeći u njima samo nepovoljno. Pognut, sa zlobnom grimasom, rije po zlu, a zatim ga mrvi jetko i cedi među zubima gadljivo pred zaprepašene poznanike koji još zastanu da sa njim govore. Sve propada, sve se kvari, trune; i pri tom kao da pokazuje na sebe, bezvoljno odeveno, žmirkavo kratkovidog lica starinskih naočara, pre-rano osedelog, nepodlišanog, nezdravo, veparski ugojenog od nerada. Ako se sabesednik bojažljivo — i pomalo stidljivo zbog svoje otuvanosti, pristalože — usprotivi, profesor kao da ga i ne čuje. Ne podiže na njega oči, samo mu se dugmasti nos mrzovoljno namreška, i on zadrto, monotono, pedagoškim falsetom koji niti se podiže niti se spušta, nastavlja da šiba i ogovara, ljude, vreme, institucije, u koje i sabesednik, uostalom, spada. Kao da želi da sebe ogadi i njemu, još jednome, da još više stegne svoju izdvojenost, u okove nelagodnosti i prezira — što i nije nemoguće, jer je potpun poraz često varljiv i tek protiv polovičnoga. Osmeh ni je nepokoleban — zloban i gadljiv — dok odlazi, polako, pognut, sam, u svom iznošenom, otešnjalom crnom magistarskom kaputu — u ledeni stan gde ga čeka samo žena, takode za uvek ucevljena, vazda glavoboljna, razdražljiva, lena, nepomilovana posle gubitaka.

Ja sam međutim zapamtio profesora u jednoj sasvim drugoj situaciji, pre dvadeset i nekoliko godina. Bio sam tada dak i putovao autobusom na kraćoj međugradskoj relaciji, a kako je autobus bio pun, celim putem sam stajao, okrenut u suprotnom pravcu od vožnje, kako me je stiska putnika postavila. Odmah ispred mene sedeo je par. Muškarac je bio pun, ruren, svetle kose, dugmasta simpatična nosa. Žena je bila vrlo tamna, mršava, velikih duguljastih crnih očiju i divnih belih zuba koje je često pokazivala. Bilo je leto pa su prozor držali otvoreni, a muškarac se skinuo u belu svilenu košulju kratkih rukava, pokazujući obe bele ruke posute svetlim maljama. Jednom rukom držao je ženu zagrilenju ovaš više ramena, i njegovi kratki, maljavci prsti čias su joj mrslili dugu, talasastu, tamnu kosu, čias joj dirali malo, belo uho, čias mišićavi nemirni vrat, čias su se ispružili, zadovoljno, kroz prozor, na vetar vožnje. Vetar i sunce šibali su im lica, ruke, kosu, a oni su jedno drugom stalno nešto govorili što niko drugi od zujanja motora nije mogao čuti, i smejali su se, i nisu nikog videli.

Ali ja sam njih dobro video. Bio sam čak, na pragu prelaznih godina, i za mene je prizor samozaboravno zabeavljenog para značilo šakaljivo, željno predskazanje i neku tugu nedostiznosti. Za muškarca sam znao da je profesor jedne gimnazije u našem gradu i da se nedavno oženio.

I sada, kada vidim profesora, ja ne mogu da se otmem onog nekadašnjeg slici. Vidim ga kratkovidog, vepratio pognutog, sveg nabučenog od gorčine, čujem njegov monoton falset, a liza toga ne da se sećam, već i nehotice podmećem, kao crtež za preslikavanje pod providnu hartiju, onu junsku, osunčanu, nadmoćnu zagriženost. Razlika je fragantna, ali za mene njena uzbudljivost ne leži u tome što je tada on imao sve a sada nema ništa, nego u tome što se ovo ništa već tada u stvari neumitno pripremalo: u njegovom i njenom telu pod koji će prerano umreti, u njegovoj glavi i mišicama karijera koja će propasti: što je već i ono divno, toplo sve, tada — danas se to tačno zna — bilo mrtno, sivo, gorko, jalovo. Ali tada to nije znao niko: ni on, ni ja, čak ni ono bezlično nešto u kome se prepliću i komešaju naši putevi.